

Tillväxtverket

Handlingsplan för att integrera och stärka klimat- och miljöperspektiven i det regionala tillväxtarbetet

Bakgrund till uppdraget

Aktörer med regionalt utvecklingsansvar har fått ett regeringsuppdrag att ta fram och genomföra en regional handlingsplan för att integrera och stärka klimat- och miljöperspektiven i det regionala tillväxtarbetet. Planerna ska redovisas till Tillväxtverket.

Region Jönköpings läns förutsättningar

Jönköpings län är ett utpräglat småföretagarlän, med tyngdpunkt inom de tillverkande näringarna som sysselsätter ca.38 000 anställda i länet. I flertalet av de mindre kommunerna utgör tillverkning den helt dominerande sysselsättningsskaparen och skiljer sig därmed markant från landet i övrigt. Det är nästan enbart Jönköpings kommun som utvisar en näringslivsstruktur som harmoniserar med landet i övrigt.

Inom den tillverkande sektorn är det träförädlade näringslivet betydande. I mätning som nyligen gjorts inom ramen för den i Småland gemensamma satsningen ”Träregion Småland”, uppgår antalet sysselsatta inom denna sektor i länet till nästan 8 000 anställda, vilket utgör ca en femtedel av sysselsättningen i den sektorn i hela landet. Tillverkningen omfattar alltifrån prefabricerade trähus till möbler och inredningar. Men även en betydande del utgörs av sågade trävaror för vidareförädling i landet eller på export.

Trä har unika materialegenskaper och fördelar då det bildas naturligt i kretsloppet och tar därmed upp koldioxid i sin tillväxtprocess. Kolet lagras/binds sen i det färdiga bearbetade trämaterial. Därmed är trä också förnybart till skillnad mot alternativa material.

Tillsammans med övriga smålandslän gör vi särskilda satsningar för att stärka och utveckla näringen ur såväl sysselsättningssynpunkt men även då det ur ett kretsloppstänkande främjar en hållbar utveckling. Arbetet samordnas dels via Träregion Småland, men även genom vinnväxt-miljön Smart Housing Småland som verkar för att öka det träbaserade byggandet.

Länet är också ett centrum för många logistikföretag vilket gör att mycket transporter går genom länet. Transportsektorn generellt har stora utmaningar i att

bli fossilfri och bidra till att begränsa klimatförändringarna. Tack vare att länet är en logistisk nod och flödet av fordon i och genom länet är stort finns det förutsättningar för att testa ny teknik och alternativa drivmedel för transporter och resor. För målet Begränsad klimatpåverkan har det beslutats om regionala mål för länet där det viktigaste är den långsiktiga visionen att Jönköpings län ska bli ett Plusenergilän senast 2050 vilket innebär att energiförbrukningen ska minska och produktionen av förnybar energi öka så att det uppstår ett överskott.

Andra miljöproblem som är utmärkande är ett stort antal förorenade mark- och vattenområden i länet som är en följd av småindustrin. Det läggs ned stora resurser på att riskbedöma och åtgärda dessa. Ett av länets andra problem är försurningen och trots att nedfallet av försurade ämnen har minskat behöver kalkningen fortsätta.

I Länsstyrelsens miljömålsbedömning från november 2016 bedöms det bara vara ett av de miljömål som bedöms på regional nivå som är nära att nås till 2020, grundvatten av god kvalitet.

Som i övriga landet och globalt är också spridningen av miljögifter en utmaning för både produktions- och konsumtionsledet att komma till rätta med.

Jönköpings läns natur består av skogar med hög biologisk mångfald, småskaligt odlingslandskap och många sjöar och vattendrag.

Länets naturgeografiska förutsättningar med ett småbrutet landskap i skogsbygd leder till att företag med vallodling och animalieproduktion med betesdjur dominerar bland jordbruksföretagen i Jönköpings län. Brukningsenheterna är förhållandevis små. Cirka en fjärdedel av länets jordbruksföretag är heltidsföretag och bland dessa är huvuddelen företag med mjölkproduktion. Nötkreatur är det vanligast förekommande djurslaget och i Jönköpings län finns det mycket naturbetesmarker. För att bibehålla ett rikt odlingslandskap är det viktigt med betesdjur i länet och det finns därför också ett behov av att stödja investeringar för inhysning av betesdjur.

Norr om Skåne sker merparten av landets fruktodling i Jönköpings län. Jönköpings län har förhållandevis få förädlingsföretag i relation till hur mycket jordbruksverksamhet som finns i länet. Eftersom många jordbruksföretagare är över 65 år finns ett behov av förnying i yrkeskåren och stöd till generationsskiften. Det är viktigt för länets landsbygd och företagens överlevnad att jordbruks- och trädgårdsföretagen är konkurrenskraftiga. Det finns en stor potential på landsbygden och inte minst finns ett ökat intresse att förädla småskaligt.

Styrning och organisation, sammanställning av strategier, vad görs idag

Idag styrs arbetet med miljö i Region Jönköpings län (RJL) i olika former genom en mängd strategier, planer och program.

- Regional utvecklingsstrategin för Region Jönköping 2025 (RUS) I strategin uttrycks det att regional utveckling och tillväxt måste vara liktydigt med hållbar utveckling i samtliga dimensioner och även att hänsyn måste tas till generationsmålet. Dokumentet revideras nu men inriktningen mot hållbarhet kommer inte att minska.
- Regional innovationsstrategi (RIS) där man ser innovation som en av lösningarna på miljöproblemen
- Program för hållbar utveckling 2017-2020 för Region Jönköpings län innehåller inriktningen för RJL:s interna miljöarbete kring att vara klimatsmart, använda resurser klokt, vara socialt hållbara och bidra till en sund livsmiljö men påverkar hela länet när det t.ex. gäller transporter, kemikalier och läkemedel och inkluderar även inriktningen för Länstrafiken
- Regionalt serviceprogram kring kommersiell service, upprättat av Länsstyrelsen men numera regionens ansvar. Då det handlar om service i glesbygd bidrar det till minskat resande.
- Regional digital agenda (REDA) ökad digitalisering ger mindre resande.
- Energikontorets uppdrag (som är en del av RJL:s verksamhet) vars syfte är att främja energieffektivitet och förnybar energi på lokal och regional nivå.
- Träregion Smålands trästrategi, ett ökat användande av trä som byggmaterial i inredningar och i möbeltillverkning stärker arbetet för ett biobaserat och hållbart samhälle samt stärker Sveriges och Smålands miljömässigt positiva profil i ett internationellt perspektiv.
- Regler för de projektbidrag som regional utveckling inom RJL arbetar med, där horisontella kriterier med bl.a. miljö ska redovisas i ansökningarna.
- I beredningsprocessen kring de affärsutvecklingscheckar regional utveckling inom RJL delar ut av sitt statliga 1:1-anslag tas hänsyn till en produkts miljöpåverkan
- Regionalt trafikförsörjningsprogram där det bl.a. finns mål om att all allmän kollektivtrafik drivs med förnyelsebara drivmedel 2025.
- ”Tillsammans för jämlik hälsa och ett bra liv i Jönköpings län”, folkhälsostrategi, innehåller avsnitt om samhällsplanering för att förbättra naturliga och bebyggda miljöer i människors närmiljö för att bidra till god hälsa.

- Sydsvenska prioriteringar, utifrån positionsappret "Ett enat Sydsverige skapar ett starkt Sverige" (omfattar hela Småland, Blekinge, Skåne och Halland) om infrastruktur, klimatsmart transportplan, satsningar på järnvägar och cykelutveckling bl.a.
- Regional livsmedelsstrategi är under arbete men kommer att innehålla text om att öka livsmedelsproduktionen i länet med kopplingar till miljö och klimat
- Regional skogsstrategi (för hela Småland) är under arbete men här kommer det att finnas text om förnybar energi, möjligheterna till miljöhänsyn vid åtgärder i skogen och skogen som resurs för kulturarv och friluftsliv.
- Länstransportplan (upprättandet ingår i RJL:s uppgifter inom det regionala utvecklingsansvaret) är inte klar men där är hållbarhet i fokus, detta innebär att åtgärder kopplade till höjd standard på de regionala järnvägarna, utbyggnad av gång- och cykelvägar samt åtgärder för att förbättra för kollektivtrafiken prioriteras högt.
- Länetets miljömål, 14 av de 16 nationella miljö kvalitetsmålen berör Jönköpings län. Länsstyrelsen ansvarar för de regionala miljömålen och dess åtgärdsprogram
- Länsstyrelsens Klimat- och energistrategi innehåller specifika mål kring begränsad klimatpåverkan för Jönköpings län
- Landsbygdsprogrammet där bl.a. bidrag ges för biogasanläggningar, flispannor och solceller inom jordbruket. Handläggs av Länsstyrelsen.

Många projekt pågår i länet med anknytning till ovanstående eller på andra sätt inom samtliga prioriteringar i den nationella strategin för hållbar tillväxt och attraktionskraft 2015-2020.

Innovation och företagande

ALMI, som RJL är delägare av, arbetar med hållbarhetscheckar där små och medelstora företag kan söka medel för att utveckla en långsiktig och hållbar affärsmodell inom miljö. ALMI lämnar också information om hållbart företagande och arbetar med Green Tech fond som riktar sig till produkter och tjänster som har en koldioxidminskande effekt.

Energikontoret arbetar med energieffektiva företag som ett av sina profilområden som valts ut för att det är ett viktigt område i vårt län där arbetar man bl.a. med ett projekt kring energieffektiviseringsnätverk i samverkansprojekt med Energimyndigheten, alla Sveriges 15 energikontor och de flesta av landets

länsstyrelser. Projektet är finansierat av Energimyndigheten och Europeiska regionala utvecklingsfonden (ERUF) via Tillväxtverket.

Länsstyrelsen driver Incitament för energieffektivisering för att hjälpa små och medelstora företag att komma igång med arbetet för en effektivare energianvändning med stöd av Nationella regionalfondsprogrammet. Arbetet görs i samband med tillsynsbesök.

Attraktiva miljöer och tillgänglighet

Den planerade **höghastighetsbanan** är betydelsefull för länet med Jönköping som en knutpunkt och med stationslägen även i Tranås och Värnamo.

Region Jönköpings län ser stora nyttor med en ny stambana och arbetar aktivt för att en utbyggnadsstrategi av hela systemet ska beslutas på nationell nivå. En ny stambana innebär en ökad kapacitet och ett nytt transportslag som vi inte tidigare haft i Sverige. Kapacitetsmässigt möjliggör det att mer gods transporteras på järnväg och ökade möjligheter att resa klimatsmart och har möjlighet att konkurrera med inrikesflyget mellan stambanans ändpunkter.

Smålands Turism, som ägs av länets kommuner och Region Jönköpings län, har fått medel från regional utveckling inom RJL och Tillväxtverket till ett projekt kallat ”Utveckla hållbara natur- och kulturupplevelser för export”. Syftet är att skapa resor med innehåll som stärker regionens attraktivitet för turister.

Ett annat pågående projekt är ”**Hela resan**” som drivs av Energikontoret med medel från ERUF, RJL och ett antal av länets kommuner för att arbeta med att förändra resemönstret för tjänsteresor och arbetspendling, för att minska koldioxidutsläppen och få fram fler transportalternativ.

Kraftsamling Biogas II är ännu ett projekt inom detta område som syftar till att öka mängden och andelen biogas inom transportsektorn i Jönköpings län och därmed bidra till en fossiloberoende fordonsflotta 2030. Projektet drivs av Energikontoret med stöd av ERUF, RJL, Länstrafiken m.fl.

”**Bridging the gap**” är ett projekt som drivs av Länsstyrelsen med stöd av RJL och ERUF som går ut på att skapa en modell för uppföljning av alla de insatser som görs i länet kring transporters klimatpåverkan och ska inkludera alla hållbarhetsprinciper.

Energikontoret har också inom sitt profilområde Hållbart byggande och renoveringar genomfört projektet ”**Energilyftet**” – motivationsseminarier tillsammans med Energimyndigheten om energieffektivt byggande.

Smart Housing Småland är ett annat projekt som arbetar med byggande, boende och hållbar miljö med bas i glas och trä. Huvudaktör är Research institute of Sweden (RISE) som finansieras av Smålands tre regioner/regionförbund, Länsstyrelserna, Vinnova m.fl. med koppling till Träregion Småland.

Kompetensförsörjning

Energikontoret har suttit med i ledningsgruppen för YH-utbildning till fastighetsingenjör i Värnamo (där energifrågorna ingår) och till energitekniker i Tranås vid Tranås utbildningscenter. Man har också drivit frågan om behov av cykelreparatörsutbildning.

Som en följd av regionens hållbarhetsprogram arbetar man med en förstudie om att anställa en kemikaliestrateg. Om förslaget går igenom skulle strategen anställas av RJL, Länsstyrelsen och kommunerna tillsammans. Strategen ska arbeta med att minska spridningen och exponeringen av miljöfarliga kemikalier i länet, öka samordningen mellan kommunerna och vara ett stöd för kommunernas tjänstemän. Detta som en insats för att nå miljökvalitetsmålet om en giftfri miljö. Förslaget finns också med i Länsstyrelsens åtgärdsförslag kring Hälsans miljömål.

Internationellt samarbete

Inom detta område pågår inte så mycket arbete med anknytning till miljö. Region Jönköpings län har en del kontakter med hjälporganisationer som ser till att visst material från sjukvården återanvänds i andra länder. Det gäller t.ex. rullstolar och sängar och visst förbrukningsmaterial som t.ex. kan vara transportskadat.

Region Jönköpings län är medlem i **Assembly of European Regions (AER)** och där deltar man i arbetet i tre olika kommittéer. Under 2016 hade kommitté 1 som arbetar med ekonomi och regional utveckling haft möten kring bl.a. cirkulär ekonomi, miljö, energi och transporter och där deltog politiker och tjänstemän från RJL.

Energikontoret är med i **Fedarene**, en europeisk samarbetsorganisation för energikontoren. Syftet med att gå med i föreningen är att inleda en process för att förbättra Energikontor Norra Smålands kontaktyta ut i Europa.

Region Jönköpings län är värdorganisation för **Europa Direkt** i Jönköpings län. Europa Direkt ingår i ett informations- och kommunikationsnätverk som drivs av EU-kommissionen. Europa Direkt i Jönköpings län arrangerar en så kallad Demokratisoppa, vilket är en föreläsningsserie i Jönköping som vänder sig till allmänheten. Där har man under 2016 haft uppe ämnen som hållbar utveckling och klimatavtalet i Paris.

Utvecklingsområden

Det arbete som pågår idag kan bidra till att nå delar av generationsmålet och miljökvalitetsmålen. Projekten kan ofta kopplas till flera av målen. De olika projekten kring transporter har t.ex. koppling både till Begränsad klimatpåverkan och till Frisk luft.

Idag finns ett antal samverkansytor där länets aktörer möts och där miljöfrågor diskuteras.

I processen med revideringen av den regionala utvecklingsstrategin hålls ett stort antal möten med aktörer från alla delar av samhället och där hållbarhetsfrågorna

tas upp. I det arbetet är Agenda 2030 ett viktigt grunddokument att ta hänsyn till. Förutom RJL deltar länets kommuner, Länsstyrelsen, föreningslivet, näringslivets företrädare m.fl. i arbetet. I detta arbete har också ett nytt digitalt verktyg tagits i bruk webbplatsen "Utveckling i Jönköpings län". Här kan alla aktörer lägga upp sina projekt och här beskrivs vad som pågår och vad som behöver göras mer. Här finns också alla strategier och program publicerade och även informationen om hur det går med miljömålen i länet. Detta är en ny typ av samarbete mellan samtliga inblandade aktörer.

Klimatrådet som initierades av Länsstyrelsen 2011 arbetar för att åstadkomma energiomställning och driva på arbetet med klimatanpassning. Rådet består av representanter från länets kommuner, Region Jönköping län, flera myndigheter och företag och ett antal ideella organisationer och högskolan. Visionen om att länet ska bli ett Plusenergilän är fastställd av Klimatrådet och gemensamma mål för länet fastställs av rådet. Rådet gör en klimatredivisning och sprider information via tidningen +E som delas ut till alla länets hushåll, delar ut ett klimatpris och arrangerar årligen en klimatvecka.

Miljösamverkan f är ett samarbete mellan kommunernas miljöförvaltningar, Länsstyrelsen och Region Jönköpings län. Syftet med gruppen är att samordna och effektivisera miljö- och hälsoskyddsarbetet i länet och ge stöd till både myndighetsutövning och mer informativa förebyggande insatser.

Partnerskapet för Landsbygdsprogrammet är en annan samverkansytta där länsstyrelse, RJL och totalt 21 organisationer möts för att diskutera landsbygdsfrågor men där också miljöfrågor behandlas.

Frågor kring utbildningar inom området kan tas upp i gruppen för yrkeshögskoleanordnare (YHSAM) där RJL är sammankallande och där man skapar utbildningar efter behov från privat och offentlig sektor.

Region Jönköpings län har också arenor där man möter näringslivet eller dess företrädare och där miljöfrågor kan diskuteras: i ALMI:s styrelse, möten med kommunernas näringslivschefer, som bidragsgivare till Science Park, Ung företagsamhet och Companion.

Handlingsplan, möjliga nya insatser

Arbetet med denna plan gör att miljöfrågorna uppmärksammas och vi får mer insikt i vad som behöver göras. Samtidigt kan det kännas märkligt att separera miljöfrågorna när vi i alla andra sammanhang talar om hela hållbarhetsbegreppet.

- Ett ytterligare utökat samarbete mellan Länsstyrelsen och RJL för ökat utbyte.

- Utökad kompetens i RJL inom miljöområdet med koppling till näringslivet. Tydligare näringslivskoppling kan behövas i miljöarbetet även från Länsstyrelsens sida och därför planerar Länsstyrelsen och RJL att tillsammans bjuda in till en dialogträff kring dessa frågor under hösten. Tanken är då att bjuda in näringslivsrepresentanter, ALMI, Science Park, CSR-Småland m.fl. för att göra en inventering och identifiera behov i näringslivet och diskutera näringslivets möjligheter att bidra till miljömålen. Inom t.ex. målet giftfri miljö behöver företagens kompetens höjas och där kan vissa företag behöva stöd.
- Regional utvecklings projektregler inom RJL kan förtydligas när det gäller vad man behöver redovisa kring miljö när man ansöker om medel.
- Vid upphandlingar i regionen och övriga offentliga sektorn påskynda utvecklingen genom att efterfråga mer miljövänliga produkter och tjänster så att efterfrågan ökar.
- I Region Jönköpings läns hållbarhetsprogram kring klimatpåverkan finns en handlingsplan framtagen för arbetspendling och tjänsteresor. Den innefattar både att resa på ett mer miljövänligt sätt och att ha fler resfria möten. I detta ingår t.ex. erbjudande till alla anställda om förmånscyklar. Eftersom RJL har ca.10 000 anställda påverkar detta länet i stort. Även Jönköpings kommun erbjuder förmånscyklar.
- Inom sjukvården erbjuds resfria patientmöten och arbete pågår med vårdplanering via video, vilket ger besparing i resor för personal, patienter och anhöriga.
- Inom ramen för Hållbarhetsprogrammet ska 3 GWh/år förnybar energi produceras i anslutning till regionens byggnader. Detta motsvarar regionens andel egen producerad energi enligt länets energi- och klimatstrategi.
- Inom Jönköping International Business School (JIBS) pågår förberedelser för att starta en hållbarhetsgrupp som ska arbeta med miljöfrågor mot näringslivet. Det skulle kunna leda till både forskning inom området och utbildning för företagare.

Medskick till nationell nivå

Inom samtliga områden inom den nationella strategin finns önskemål om att det ska finnas medel inte bara för projekt utan även för mer långsiktiga lösningar.

Innovation och företagande

Uppmuntra och ev. bidra ekonomiskt till lokala arbetsplatshubbar främst i mindre orter för att minska resandet.

Attraktiva miljöer och tillgänglighet

Myndigheter och departement måste föregå med gott exempel när det gäller resfri teknik, webinarier och resfria möten.

Mellan Region Jönköping län och Länsstyrelse finns en otydlig ansvarsfördelning inom infrastruktur/transporter när det gäller beteendefrågan, den är det ingen som har ansvar för idag. Det finns heller ingen nationell aktör/myndighet som äger hållbart resande och därmed ingen som driver något nationellt när det rör beteendefrågor kring resande.

Miljöbilsdefinitionen skapar många frågetecken och här behövs långsiktighet även om det är svårt p.g.a. teknikutvecklingen. Långsiktiga spelregler för drivmedel och drivmedelsproduktion behövs för 10-15 år. En starkare och mer ambitiös nationell strategi och enklare stöd för utbyggnad av infrastruktur för gas, vätgas och el behövs i landet och då även för mindre kommuner.

Riktlinjer kring förmånsbilar och förmånscyklar är otydliga och skiljer sig åt i landet, här skulle nationella riktlinjer vara bra. Förändrat regelverk kring nyttjandet av kommunal/regional bilpool utanför arbetstid skulle underlättas så att dessa bilar kunde nyttjas mer men då behöver regler kring skatter och försäkringar ses över. För kombinationen cykel och kollektivtrafik finns olika regler i landet men på t.ex. SJ är det svårt att ta med cykel. Detta borde ändras och skulle också kunna gynna besöksnäringen.

Vattenrening för att ta bort läkemedelsrester i vatten vid reningsverk finns idag men är dyr, vilket innebär att stöd kan behövas till kommunerna för att möjliggöra investeringar i denna typ av vattenrening.

Kompetensförsörjning

Mer medel till bredbandsutbyggnad och för ökad mobiltäckning på landsbygden behövs för möjlighet till studier på distans och möjlighet att kunna arbeta hemifrån för att på detta sätt minska resandet.

Utbyggnaden av bredband är också viktig för löpande mätningar av ex. vattenkvalitetsvärden och inrapportering.

Möjligheterna till arbetspendling med kollektivtrafik på landsbygden behöver öka. Inom högskolan behövs fler utbildningar inom miljö och hållbarhetsområdet.

REGION JÖNKÖPINGS LÄN

Agneta Jansmyr
Regiodirektör

Elisabet Eriksson
t.f. Regional utvecklingsdirektör